

Motion

1980/81:1433

av Olof Palme m. fl.
om arbetsmarknadspolitiken inför 1980-talet

1 Inledning

Våren 1979 presenterade sysselsättningsutredningen sina slutliga överväganden rörande sysselsättningspolitikens mål och innehåll. Regeringen har meddelat att proposition i frågan kommer att föreläggas riksdagen under våren 1981.

Med denna motion framlägger socialdemokraterna riktlinjer för arbetsmarknadspolitiken. De presenteras i sådan tid att regeringen bereds tillfälle beakta vad socialdemokratin nu anför vid den slutliga utformningen av propositionen.

2 Arbetsmarknaden 1965—1979

Överväganden rörande arbetsmarknadspolitiken framtida uppgifter, förutsättningar och utformning bör ta sin utgångspunkt i ett studium av den arbetsmarknadsutveckling som fört fram till dagens förhållanden.

I det följande redovisas vissa utmärkande drag i skeendet under åren 1965—1979.

Arbetskraften

Antalet personer i arbetskraften ökade mycket snabbt under perioden 1965—1979. Ökningen, ca 500 000 personer, förklaras främst av dels den särskilt i början av perioden mycket betydande invandringen av utländsk arbetskraft, dels den under hela perioden fortgående ökningen av antalet kvinnor i arbetskraften.

Genom den snabba ökningen av antalet personer i arbetskraften kunde under perioden skapas reala förutsättningar för en snabb ökning av antalet sysselsatta och därmed produktion och välfärd.

Sysselsättningen

Bakom sysselsättningens kraftiga ökning under perioden 1965—1979, ca 482 000 personer, dolde sig en kraftig omfördelning av sysselsättningen mellan olika näringsgrenar. Den sedan decennier fortgående nedgången av sysselsättningen i jord- och skogsbruk fortsatte om än i långsammare takt än tidigare.

Industrissysselsättningen stagnerade. Sysselsättningen inom byggnadsverksamheten föll mot slutet av perioden tillbaka. Den kraftiga sysselsättningsökningen bars upp av en snabb expansion av antalet sysselsatta inom tjänstesektorerna. Särskilt snabb var tillväxten inom den offentliga tjänsteproduktionen. Ökningen av antalet sysselsatta i denna del av ekonomin förklarar ensam mer än hela den totala sysselsättningsökningen under perioden.

Under den studerade perioden förkortades den genomsnittliga arbetstiden för heltidsarbetande. Samtidigt ökade antalet deltidssysselsatta mycket starkt. Detta innebar att antalet arbetade timmar utvecklades klart svagare än antalet sysselsatta. Denna utveckling till trots visar ökningen av den totala sysselsättningen på betydande ekonomisk-politiska framgångar.

Arbetslösheten

Den snabba ökningen av antalet sysselsatta kunde inte förhindra en tendens till ökning av arbetslöshetstalet under de här aktuella åren. De största ökningstalen redovisas för ungdomar under 25 år samt arbets sökande i åldrarna över 55 år. De regionala skillnaderna var ofta betydande.

Den samtidiga ökningen av antalet sysselsatta och antalet arbetslösa har blivit en källa till förvirring i den politiska debatten. Den snabba sysselsättningsökningen har tagits till intäkt för en positiv bedömning av utvecklingen. De förhöjda arbetslöshetstalen har bildat utgångspunkt för kritik av den förda sysselsättningspolitiken. Denna kritik har ytterligare underbyggts med uppgifter rörande antalet sysselsatta genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna

Antalet personer sysselsatta genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder har vuxit snabbt under perioden efter 1965. Denna ökning återspeglar dels att den totala arbetskraftsefterfrågan trots snabb ökning inte kunnat svara upp till den totala arbetskraftsökningen, dels att den arbetsmarknadspolitiska ambitionsnivån höjts. Särskilt snabbt har verksamheterna med arbetsmarknadsutbildning samt vissa former av skyddad sysselsättning byggts ut.

Det över tiden växande behovet av särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser vid givna arbetslöshetstal har kommit att bilda utgångspunkt för analyser rörande sysselsättnings framtida utveckling. Genom att samtidigt framhålla fakta rörande minskande arbetstider, ökad frånvaro och förtidspensionering har bilden av snabba sysselsättningspolitiska framgångar ifrågasatts. Oron för den framtida sysselsättningen har förstärkts sedan den svenska ekonomin under de senaste åren förts in i ett läge med grava balansbrister såväl externt som internt.

2.1 Arbetsmarknaden inför 1980-talet

En sammanfattning av de ovan redovisade utvecklingslinjerna liksom varje försök att karaktärisera det aktuella läget på svensk arbetsmarknad blir med nödvändighet motsägelsefull.

Å ena sidan står bilden av en i allt väsentligt framgångsrik sysselsättnings- och arbetsmarknadspolitik. Arbetskraft har kunnat mobiliseras. Ett snabbt växande antal människors vilja och förmåga till arbete har kunnat tas till vara. Tidigare utestängda har kunnat beredas arbete.

Mot denna bild står uppgifter om kvardröjande men också nya och växande sysselsättningsproblem. Hit hör växande ungdomsarbetslöshet, svårigheter för äldre och arbetshandikappade, åter växande regionala obalanser, ett ökande antal grava lokala sysselsättningsstörningar liksom mer eller mindre tydliga tendenser till ökad utslagning och utestängning från arbetsmarknaden. Till denna mörkare bild förs också allt oftare oron för växande främlingskap i arbetsprocessen och utarmning av arbetets innehåll till följd av koncentration, automation och datorisering.

Under loppet av 1970-talets senare hälft har denna senare bild kommit att ytterligare förmörkas till följd av den alltmera alarmerande försvagningen av den svenska ekonomin. Den ekonomiska tillväxten har stagnerat. Reallönerna har sjunkit. Statsfinanserna har raserats. Underskottet i bytesbalansen har vuxit. Inflationen har stigit. Industriinvesteringarna har rasat. Bostadsbyggandet har fallit.

I den mån denna utveckling inte bryts över hela linjen kan omfattande negativa konsekvenser för sysselsättningens utveckling knappast undvikas. Ingen får längre förbise att vårt land försatts i ett läge där strävanden under decennier att bygga upp svensk sysselsättning och produktionskraft snabbt kan raseras. Först med ett upphävande av nuvarande balansbrister i ekonomin kan tidigare sysselsättningspolitiska framgångar försvaras och de ekonomisk-politiska restriktionerna för en på nytt växande sysselsättning varaktigt elimineras.

Genom att ensidigt rikta uppmärksamheten på antingen uppgifter om de sysselsättningspolitiska framgångarna eller de kvarstående och nya arbetsmarknadspolitiska problemen kan två helt olika bilder frammanas rörande vårt sysselsättningspolitiska utgångsläge. Ensam ger ingendera framställningen en rättvis bild. Tillsammans tagna kan bilderna lära oss förstå dels vad vi lyckats uppnå, dels vad som återstår att göra. Bara med en sådan nyanserad bild kan vi klargöra utgångspunkter för vår fortsatta arbetsmarknadspolitik. Två sådana utgångspunkter är

- att vi numera tar till vara en mycket stor del av våra totala arbetskraftsresurser
- att stora ansträngningar krävs för att ytterligare öka antalet personer i arbetskraften.

Med avbrott för kortare konjunkturstörningar kunde vi under hela efter-

+1 Riksdagen 1980/81. 3 saml. Nr 1433

krigstiden avläsa fortlöpande sysselsättningsframgångar. Vi vände oss vid att lämna uppnådda framgångar därhän som en gång för alla givna. Vår uppmärksamhet vändes mot tidigare obearbetade problem. Den politiska debatten handlade om i vilken takt positionsframflyttningarna kunde ske.

Så är det inte längre. Den svenska ekonomins utveckling under 1970-talets andra hälft har fört oss därhän att våra sysselsättningspolitiska bekymmer numera i växande grad inbegriper en allvarlig oro för våra möjligheter att framdeles, och med bevarat reallt utbyte för de arbetande, vidmakthålla dagens sysselsättningsnivå. Vi kan inte längre ta uppnådda positioner för givna. I ett sådant läge förvandlas krav om fortsatta arbetsmarknadspolitiska reformer lätt till andrarangsmål. En sådan situation får inte tillåtas uppstå.

Den svenska ekonomins grava obalans utgör ett snabbt växande hinder för en långsiktigt framgångsrik sysselsättningspolitik. Kortsiktigt kan vi låna oss fram. Snart nog klargörs att ett stort och permanent bytesbalansunderskott är ett oöverstigit hinder för varje strävan att på sikt upprätthålla höga sysselsättningspolitiska ambitioner. Därmed har ytterligare en utgångspunkt klarlagts för en politik som syftar till bevarad och långsiktigt förstärkt sysselsättning — återställande av balans i våra bytesförhållanden med utlandet.

Detta är utgångsförutsättningarna när socialdemokratin med sin politik angriper balansbristerna i Sveriges ekonomi och formulerar sin fasta föresats att

- bryta inflation och dyrtid i syfte att på sikt etablera stabila priser
- häva underskottet i bytesbalansen och upphöra att låna pengar i utlandet
- sanera statsfinanserna
- återskapa framtidstron.

3 Arbetet. Vår viktigste tillgång

3.1 Arbetskraftens storlek och tillgänglighet

Sysselsättningsutredningens räkneexempel visar på att Sverige fortfarande förfogar över en arbetskraftsreserv. Dess storlek kan diskuteras. Tillgängliga beräkningar pekar mot att ytterligare 500 000—600 000 personer skulle kunna tillföras arbetskraften. Detta blir dock möjligt först efter betydande insatser i fråga om utbildning, barnomsorg, kollektivtrafik m. m. Även om uppskattningar av detta slag alltid bär prägelse av räkneexempel byggda på vissa antaganden, torde ingen kunna hävda att våra samlade arbetskraftstillgångar numera är till fullo ianspråktagna. Den ännu ej utnyttjade arbetskraftens faktiska tillgänglighet kan visserligen vara begränsad till följd av olika förvärvshinder, men dessa hinder kan brytas ned.

Utan att här gå närmare in på möjligheterna att frigöra lediga arbetskraftsresurser kan vi således konstatera att en fortsatt sysselsättningsökning inte hindras av brist på arbetskraft. Detta utesluter inte att vi numera nått så höga arbetskraftstal att brist på arbetskraft tidvis kan utgöra starka lokala och/eller yrkesmässiga restriktioner på sysselsättningsutvecklingen.

I ett följande avsnitt kommer vi att mera inträngande behandla frågan om åtgärder för att öka arbetskraftens tillgänglighet och ange detta som en central arbetsmarknadspolitisk uppgift.

3.2 Behovet av arbetsinsatser och efterfrågan på arbetskraft

Med rätta pekas ofta på en rad otillfredsställda behov i dagens samhälle. Så gör även sysselsättningsutredningen. Med exempel på allt som ännu återstår att uträtta i samhället visar man att det finns behov av fortsatt ökade arbetsinsatser. Slutsatsen blir att det ingalunda råder brist på arbetsuppgifter. Utredningen låter detta synsätt bilda utgångspunkt för sina bedömningar av sysselsättningsutvecklingen i offentlig sektor fram till 1985. Den angivna ökningen med ca 275 000 personer grundas sålunda i antaganden om en "förhöjd ambition" för den offentliga tjänsteproduktionen. Detta är liktydigt med strävanden att tillgodose fortfarande otillfredsställda behov. På samma sätt kan man, exempelvis med utgångspunkt i vår bytesbalans, räkna fram vårt behov av ökad varuproduktion.

Stannar analysen här har man teoretiskt angivit vad som borde och kunde ske med sysselsättningen i framtiden om våra önskningar rörande ännu otillfredsställda varu- och tjänstebestånd gick i uppfyllelse. Tyvärr har man därmed inte bidragit med någon information om vad som vid varje tidpunkt är möjligt att realisera i fråga om faktisk produktion av dessa varor och tjänster.

Behov av arbetsinsatser är alltså en sak. Den slutliga efterfrågan på arbetskraft är en annan. Sysselsättningspolitiken skall visserligen grundas i kunskaper om behovet av arbetsinsatser. Dess egentliga uppgift är emellertid att medverka till att detta behov av arbetsinsatser översätts till en faktisk efterfrågan på arbete och att denna arbetskraftsefterfrågan möts med motsvarande utbud av arbetskraft. Det är denna uppgift som formar sysselsättningspolitikens konkreta innehåll.

En analys av kraven på sysselsättningspolitiken kan alltså inte sluta med att man anger behoven av arbetsinsatser. Tvärtom. Först med kunskap om dessa behov är det möjligt inleda diskussionen om sysselsättningspolitikens utformning.

3.3 Vad hindrar behovet av arbetsinsatser från att övergå i faktisk efterfrågan på arbetskraft?

3.3.1 Offentlig arbetskraftsefterfrågan

Inkomsterna från den privata sektorns produktion används delvis för att finansiera den offentliga tjänsteproduktionen. Den offentliga produktionsvolymen, och därmed den offentliga arbetskraftsefterfrågan, är därmed beroende av storleken på de resurser som överförs från privat till offentlig sektor. Storleken på denna omfördelning varierar dels med storleken på den privata produktionen, dels med skatte- och avgiftsuttaget.

Våra möjligheter att översätta behovet av ökade arbetsinsatser i offentlig regi till faktisk arbetskraftsefterfrågan är sålunda beroende av produktionsvolumens utveckling i privat sektor. Vid högt skattetryck och negativ utrikesbalans växer detta beroende.

Beroendet är inte ensidigt. Tvärtom bestäms förutsättningarna för privat varuproduktion av de tjänster som det offentliga kan tillhandahålla — kommunikationer, utbildning, barnomsorg etc. Vidare genomför den offentliga sektorn en betydande upphandling av varor som produceras i privata företag. Den privata varu- och tjänsteproduktionen torde numera ha nått ett sådant beroende av den offentliga sektorns tjänster att effektiviteten i det moderna industrisamhället helt skulle gå förlorad om detta beroende bröts. Samtidigt finns det skäl att göra fullt klart för sig att det offentligas möjligheter att öka denna tjänsteproduktion och upphandling är beroende av den enskilda sektorns förmåga att genom ökad produktion och/eller ökad beskattning finansiera utbyggnaden.

För socialdemokratin är det uppenbart dels att utrymmet för att öka det relativa skatteuttaget i det korta och medellånga perspektivet numera framstår som mycket begränsat, dels att eventuellt utrymme kan behöva tas i anspråk för andra ändamål, främst att minska underskottet i den offentliga sektorns sparande. Detta gör att en politik för ökad arbetskraftsefterfrågan i offentlig sektor ej ensidigt torde kunna grundas i skattehöjningar.

Uppmärksamheten vänds i stället mot förutsättningarna för att ur den privata produktionens tillväxt hämta underlag för växande offentlig tjänsteproduktion och sysselsättning.

3.3.2 Privat arbetskraftsefterfrågan

Behovet av ökade arbetsinsatser inom varuproduktionen kan illustreras med många exempel. Socialdemokratin har länge visat på den allmänt efter samma investeringsverksamheten med åtföljande krav på arbetsinsatser inom bl. a. den investeringsvaruproducerande industrin. Hit kan vidare föras behovet av ökat bostadsbyggande, utveckling och produktion av kollektiva transportmedel, anläggningar för alternativ energitillförsel, återanvändning m. m.

Vårt behov av ökade arbetsinsatser inom varuproduktionen kan också styrkas genom att peka på de produktionsansträngningar som krävs för att häva den allvarliga rubbningen av bytesbalansen.

Nuvarande underskott i våra utrikesaffärer är ett uttryck för att vår förbrukning överstiger vår produktion. Bytesrelationerna med utlandet kan stärkas längs två vägar. Det kan ske genom ökad export. Det kan ske genom minskad import. Den senare vägen kan visa sig förutsätta ekonomisk-politiska åtgärder i syfte att minska den inhemska förbrukningen, vilka lätt blir allmänt aktivitetsdämpande. Därmed blir detta en väg som för viss tid kan föra oss bort från målet att öka sysselsättningen. Återstår då att öka produktionen för antingen avsättning utom landet eller för ersättning av importvaror.

Gemensamt för hela den privata varu- och tjänsteproduktionen är att den skall avsättas på marknader. Förutsättningarna härför kan i vissa fall påverkas med politiska beslut som syftar till att direkt öka efterfrågevolymen. Detta gäller exempelvis vid utveckling och produktion av varor för avsalu på nationella marknader där offentliga organ är köpare. Ovan nämndes transportsystemen, energiproduktion m. fl. varuområden. Här har socialdemokratin redan angivit vägar för upphandling och därmed produktion/sysselsättning.

I flertalet fall kan dock marknadsavsättningen påverkas endast indirekt genom politiska åtgärder. Detta gäller för alla marknader där producenterna söker avsättning för sina varor med bl. a. marknadsföring, pris, produktutveckling, service och kreditvillkor som konkurrensmedel.

Dock gäller att den medelsarsenal som står till föfogande för att genom politiska beslut skärpa näringslivets konkurrensförmåga och därmed öka möjligheterna att överföra behovet av arbetsinsatser inom den privata varu- och tjänsteproduktionen i faktisk arbetskraftsefterfrågan i allt väsentligt är att söka utanför arbetsmarknadspolitiken. Det är denna insikt som kommit till uttryck i socialdemokratin upprepade kritik av de borgerliga regeringarnas oförmåga att utveckla en samordnad sysselsättningskapande politik. Redan i partimotion till riksdagen i januari 1978 sammanfattade vi sysselsättningspolitikens grundvalar på följande sätt:

För att trygga målet full sysselsättning krävs en målmedveten samordning av handlandet inom ett stort antal verksamhetsområden. Riktlinjerna för den ekonomiska politiken, finanspolitiken, närings- och branschpolitiken, energipolitiken, bostadsbyggandet samt forsknings- och utvecklingspolitiken måste utformas med utgångspunkt i en framtidsinriktad strategi, där politiska ställningstaganden kan inordnas i ett system av samverkande åtgärder för utveckling och sysselsättning.

4 Arbetsmarknadspolitik för ökad arbetskraft

Ur den ekonomisk-politiska strategi som socialdemokratin formulerat framspringer grundläggande uppgifter för arbetsmarknadspolitiken under 1980-talet.

- Landets samlade arbetskraftsresurser skall frigöras.
- Tendenser till utslagning, utestängning och utarmning i arbetslivet skall brytas.

Ett förbättrat tillvaratagande av våra verkliga arbetskraftsresurser kräver åtgärder för att bryta ned de förvärvshinder som i dag håller människor utanför arbetskraften. Åtgärderna skall alltså medverka till att öka den andel av befolkningen som vill och kan förvärvsarbeta.

Genom åtgärder mot utslagning, utestängning och utarmning skall landets arbetskaper ökas genom att den växande arbetskraften också tas till vara genom produktiv sysselsättning. Åtgärderna skall alltså medverka till att öka andelen faktiskt sysselsatta bland dem som vill och kan förvärvsarbeta.

Skall arbetsmarknadspolitiken svara upp till dessa anspråk krävs åtgärder som sträcker sig över vida fält.

4.1 Bryt förvärvshindren!

Vi har tidigare nämnt att räkneexempel pekar mot att det skulle finnas befolkningsmässigt underlag för att högst väsentligt öka vår samlade arbetskraft. Förutsättningen är att olika förvärvshinder som står i vägen för människors möjligheter att delta i förvärvslivet avlägsnas. Ofta gäller att förvärvshindren kan brytas ned först genom målmedvetna åtgärder inom politiska områden utanför den specifika arbetsmarknadspolitikens ram. Dock motive-ras åtgärderna ytterst av sysselsättningspolitiska syften.

Vidare gäller att möjligheterna att nå framgångar i arbetet med att bryta människors förvärvshinder, dvs. att öka det svenska folkhushållets produktionskraft, är beroende av vår förmåga att skapa ökad efterfrågan på arbetskraft. Den enskildes vilja och förmåga till egen ansträngning att bryta ned hindren är i hög grad beroende av vederbörandes förväntningar om anställning, arbetsförhållanden och utkomst. Nationens verkliga arbetskraftspotential kan frigöras först med en ekonomisk politik byggd på framtidstro och handlingsvilja som resulterar i utveckling och tillväxt. Den följande diskussionen om vägar för att bryta de dominerande förvärvshindren bygger på denna förutsättning.

4.1.1 Utbildnings- och yrkesbakgrund

Bristande utbildning utgör hinder för arbete för stora grupper. Personer som står utanför arbetsmarknaden har kortare utbildning och är också yrkesutbildade i mindre utsträckning än personer som tillhör arbetskraften.

Bristande yrkeserfarenhet utgör förvärvshinder för dem som för första gången eller efter ett längre uppehåll söker sig in på arbetsmarknaden. Bristen på arbetslivserfarenhet försvarar framför allt ungdomarnas och kvinnornas inträde i arbetslivet. Flickornas mer begränsade yrkeserfarenhet, som är en följd av starkt könsrollsbundna val av utbildning, arbete och praktik, gör att de löper större risk att ställas utanför arbetsmarknaden än pojkar i samma ålder.

Genom den allt längre skolgången minskar ungdomarnas kontakter med yrkeslivet. Utbyggnaden av gymnasieskolan och den nästan totala överföringen av yrkesutbildningen till skolmässiga former ställer nya krav på att anordna praktikmöjligheter för ungdomarna. De bristande yrkeserfarenheterna leder ofta till orealistiska förväntningar på arbetslivet.

Redan denna översiktliga exemplifiering framhäver beröringspunkterna mellan arbetsmarknadspolitiken och utbildningspolitiken.

Sett från arbetsmarknadssynpunkt kan bl. a. följande huvudproblem identifieras:

1. Den höga arbetslösheten bland ungdomar har varit ett av de stora pro-

blemen på arbetsmarknaden under 1970-talet. Stora ungdomsgrupper lämnar alltjämt skolan utan yrkesutbildning. En del har inte ens fullbordad grundskoleutbildning bakom sig. Många avbryter gymnasieutbildningen. Dessa ungdomar möter problem i övergången från skola till arbetsmarknad och de står för en stor del av arbetslösheten bland ungdomarna. Bristen på utbildning är ett av deras svåraste arbetshinder, samtidigt som de saknar intresse för utbildning, bl. a. därför att deras upplevelse av skolan är negativ. Till detta kommer så de svårigheter för de unga som följer av att gymnasieskolans utbildningslinjer i vissa fall är dåligt anpassade till den lokala och regionala arbetsmarknadens specifika arbetskraftsefterfrågan.

2. Av det totala antalet personer utanför arbetskraften är de kortutbildade i åldrarna över 45 år den dominerande gruppen. Ofta kombineras brister i utbildning och yrkeserfarenhet med andra svårigheter att komma in på arbetsmarknaden. Kravet på insatser i form av vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning kommer att vara mycket stort om dessa grupper skall kunna ges förutsättningar att gå in på arbetsmarknaden.

3. Stora grupper som redan gått ut på arbetsmarknaden, inte minst till områden som vård, barnomsorg etc., saknar egentlig yrkesutbildning. Skall dessa grupper ges en fastare förankring på arbetsmarknaden måste de erbjudas yrkesutbildningsmöjligheter. Av samma skäl måste utbildningsmöjligheterna stärkas för den stora grupp arbetande som bara har en kort utbildning i yrket. Dessa stora samlade utbildningsbehov underbygger kravet på ett system med återkommande yrkesutbildning.

4. Förändringarna inom näringslivet kommer att fortsätta. Det kommer att leda till förändring i yrkesstruktur och yrkesinnehåll. Det krävs att denna förändring i tid kommer till uttryck i inriktningen av grundutbildningen och vidareutbildningen. Både det allmänna utbildningssystemet, fortbildningen och arbetsmarknadsutbildningen har här stora uppgifter.

Arbetsmarknadsutbildning (AMU)

AMU syftar till att genom yrkesutbildning underlätta ny- och återinträde i arbetslivet. Särskilt viktiga uppgifter har AMU att lösa inom ramen för den strukturella omvandling av arbetsmarknaden som alltid pågår och därvid underlätta den yrkesmässiga rörligheten. Därmed tilldrar sig AMU ett särskilt intresse vid överväganden rörande möjligheterna att bättre ta till vara landets samlade arbetskraftspotential under den period av fortsatt snabb strukturomvandling som ligger framför oss. Verksamhetens utformning och innehåll är f. n. föremål för särskild utredning. Socialdemokratin vill för sin del lägga fast bl. a. följande riktlinjer för den framtida utformningen av AMU.

○ Under de senaste årens kraftiga störningar av den ekonomiska aktiviteten i Sverige har tidvis ett mycket stort antal personer engagerats i AMU. Utbildningen har således utnyttjats i syfte att hålla siffrorna för den öppna arbetslösheten nere. AMU:s strategiskt viktiga ställning i en väl samordnad sysselsätt-

ningspolitik betingas av möjligheterna att genom utbildning dels bryta förvärvshinder för personer som står utanför arbetskraften, dels bidra till en produktivitetshöjande strukturell omfördelning av våra produktionsresurser. Dessa möjligheter minskar i samma mån som AMU tas i anspråk för att kortsiktigt hålla arbetslösheten nere. Vi har tidigare förordat en sådan inriktning av den ekonomiska politiken att arbetslösheten kan kontrolleras. Därmed skulle AMU i ökad grad kunna inriktas mot dels att höja yrkesutbildningsnivån hos de sysselsatta, dels understödja en smidig omvandling av svensk produktionsstruktur.

○ Under uppbyggnadsskedet karaktäriserades AMU av betydande flexibilitet. Kurser kunde lätt startas och läggas ned. Med tiden har verksamheten kommit att karaktäriseras av institutionalisering och tendenser till tröghet. Med tanke på den vikt vi tillmäter AMU i arbetet för att dels frigöra potentiella arbetskraftsresurser, dels utveckla produktionsstrukturen finner vi det nödvändigt bryta denna tendens.

○ I perioder med hög ekonomisk aktivitet har bristen på yrkesarbetare tidvis utgjort en besvärande restriktion på våra möjligheter att höja produktionen. Vidare har under hela efterkrigstiden gällt att brister på yrkeskunnig arbetskraft anmälts av företagen även under de djupaste konjunkturendämpningarna.

Dessa förhållanden understryker vikten av en fortsatt utvidgning av verksamheten med bristyrkesutbildning. En sådan utbyggnad bidrar till att bättre än hittills ta till vara den totala arbetskraftsefterfrågan. Genom den yrkesörlighet som en utbyggd bristyrkesutbildning skulle möjliggöra frigörs samtidigt platser för nytillträdande.

○ Betydande delar av vår arbetskraft finns bland medelålders och äldre kvinnor. Samtidigt är det så att kvinnor i åldrarna 45—64 år möter särskilda svårigheter när de söker sig ut på arbetsmarknaden. Dessa kvinnor är i dag underrepresenterade i den totala grupp människor som får del av de olika arbetsmarknadspolitiska hjälpmedlen i syfte att bryta förvärvshindren. Antalet kvinnliga kursdeltagare över 45 år i AMU är t. ex. lågt.

Sysselsättningsutredningen och AMS har bedrivit försöksverksamhet med syfte att stimulera äldre arbetssökande att utnyttja arbetsmarknadsutbildningen. Försöket har bl. a. gått ut på att genom särskilda informationsbrochurer och information på arbetsförmedlingarna, informationsträffar med äldre arbetssökande, besök på AMU-center och företag påverka äldre arbetssökande till att genomgå arbetsmarknadsutbildning.

Resultaten från försöken är uppmuntrande. Verksamheten bör därför utvecklas och föras vidare till delar av landet med låg kvinnlig yrkesverksamhetsgrad.

Praktik

Bristande yrkesbakgrund utgör ofta ett besvärande förvärvshinder. Skall detta förvärvshinder brytas fordras ett väl fungerande system för praktiktjänstgöring. Detta bör bygga på följande grund.

○ Sysselsättningsutredningen har utförligt behandlat frågan om praktikanställning. Utredningen har lämnat ett flertal konkreta förslag till åtgärder för att förbättra tillgången på praktikplatser. Man har också angivit särskilda riktlinjer för definition av begreppet praktikarbete.

Det är nödvändigt att samhället intensifierar sitt arbete med att skaffa fram praktikplatser. Det krävs då en klar definition och avgränsning av begreppet praktikplats. Sysselsättningsutredningens förslag till definition fyller enligt vår mening väl detta krav. Lagen om anställningsskydd bör därför nu kompletteras så att en definition av praktikanställning enligt sysselsättningsutredningens förslag får stöd i lagstiftningen.

○ Sysselsättningsutredningen har också föreslagit att länsarbetsnämnderna skulle få befogenheter att inom ramen för främjandelagen anskaffa praktikplats åt alla som genomgår en utbildning där praktik är obligatorisk.

Det är vår uppfattning att samhället fullt ut måste ta ansvaret för att ungdomar garanteras praktik, när denna ingår som en föreskriven del av utbildningen. Då måste samhället också ha möjlighet att fullgöra detta ansvar. Främjandelagen bör därför kompletteras så att länsarbetsnämnderna får befogenhet att anskaffa platser åt dem som behöver praktik som en obligatorisk del av sin gymnasieutbildning.

Introduktion och inskolning

Effekterna av aldrig så väl utvecklade system för utbildning och praktiktjänstgöring kan äventyras om de avslutande skedena i övergången från utbildning till arbete inte fungerar. Detta fäster uppmärksamheten på introduktionens och inskolningens betydelse.

Som en konsekvens av senare års utbildningsreformer har utbildningen på nästan alla yrkesinriktade linjer fått större inslag av allmänna ämnen och mindre av speciella yrkesfärdigheter. Även en framtida gymnasieskola bör ha såväl studieförberedande som yrkesförberedande inslag. Detta innebär att introduktions- och inskolningsinsatser i företag och förvaltningar även framdeles kommer att ha stor betydelse. De bör ingå som en allt viktigare del i personalpolitiken på varje arbetsplats.

4.1.2 Avstånd till arbetsplatserna — kommunikationer

Många människor ställs i dag utanför arbetskraften till följd av för långa avstånd och för dåliga kommunikationer mellan bostaden och arbetsplatsen. Samtidigt visar aktuella undersökningar att mindre än var tionde person i den potentiella arbetskraften är beredd att flytta för att få ett arbete.

Arbetsstillfällenas och bostädernas lokalisering

För att nå en god anpassning mellan arbetsstillfällen och arbetskraft måste ökad vikt läggas vid att åstadkomma en sådan lokalisering av bostäder och ar-

betsplatser att resandet mellan arbete och bostad underlättas. Kommunerna har här en viktig uppgift när det gäller att väga in sysselsättningsaspekter i bebyggelseplaneringen. Viktigt är också att man i ett utbyggt interkommunalt samarbete beaktar möjligheterna till arbetspendling mellan närliggande kommuner genom att planera lokaliseringen av arbetsplatser och bostäder på ett sätt som underlättar en sådan pendling.

Arbetsmarknadsmyndigheterna, den gemensamma huvudmannen för den regionala personaltrafiken i länet och de fackliga organisationerna bör ges en starkare ställning i arbetet med den övergripande fysiska planeringen på länsplanet för att garantera att ökande vikt fästs vid de sysselsättningspolitiska kraven.

Länsstyrelsernas möjlighet att följa upp sysselsättningsfrågorna i kommunernas fysiska planering bör skrivas in i byggnadslagstiftningen. Bl. a. bör krav ställas på kommunerna att i de fysiska översiktsplanerna redovisa hur nya arbetsplatsområden skall kunna nås med allmänna kommunikationsmedel liksom hur man från bostadsområdena skall nå arbetsplatserna.

Kommunikationer och pendling

Kommunikationerna är av största betydelse för möjligheterna att genom daglig pendling nå de arbeten som finns inom den egna regionen. Även om det fortfarande finns brister i vägnätet är inte längre vägarnas standard något större hinder för resande mellan bostad och arbete. Det gäller då för dem som har tillgång till bil.

Det är sämre om man ser till pendlingsmöjligheterna med allmänna kommunikationsmedel som buss och tåg. Den kollektiva trafiken är i dag på många orter dåligt utbyggt samtidigt som den är dåligt anpassad för resor till och från arbetet.

Försöksverksamhet med utbyggt kollektivtrafik för arbetsresor i mindre och medelstora kommuner visar i många fall att det på morgnar och eftermiddagar finns ett outnyttjat kapacitetsutrymme på bussidan som kan användas för utbyggt kollektivtrafik för arbetsresor.

Olika studier visar på en mycket stor spridning i börjande- och slutandetiderna hos de förvärvsarbetande. Denna spridning begränsar möjligheterna för många att utnyttja de kollektiva trafikmedlen för arbetsresor. Detta understryker betydelsen av en samordning av arbetstiderna för att göra det möjligt för flera att färdas med kollektiva trafikmedel till och från arbetet. Samtidigt finns regioner — bl. a. i storstadsområdena — där förhållandet är det motsatta och där en spridning av börjande- och slutandetiderna på morgnar och eftermiddagar vore att föredra från trafiksynpunkt.

Flyttning mellan lokala arbetsmarknader

På samma sätt som det kan finnas anledning till samhälleliga insatser för att underlätta den dagliga pendlingen mellan bostad och arbete har samhället ett

ansvar för att på olika sätt stödja de människor som i samband med att de byter eller börjar ett arbete också byter bostadsort.

Det är särskilt angeläget att kommunerna, arbetsgivarna, de fackliga organisationerna, arbetsförmedlingen och den lokala föreningsverksamheten samarbetar för att de nyinflyttade på alla sätt skall finna sig till rätta på den nya hemorten. Det kan här vara fråga om förbättrad information om arbetskraftsefterfrågan på andra orter, information om de allmänna förhållandena på inflyttningsorten, information om kommunal service, introduktion i arbetet m. m. Genomgående är det här fråga om insatser som hitintills försumrats. Det blir av största betydelse för möjligheterna att bryta upp nuvarande tendenser till förstelning av arbetsmarknaden att dessa frågor i det fortsatta ägnas ökande uppmärksamhet. De åtgärder som vidtogs på inflyttningssorterna i samband med utlokaliseringen av statlig verksamhet från Stockholm kan tjäna som en god förebild för de insatser som vi åsyrftar.

Ett avgörande hinder för den enskilde som önskar flytta till ett nytt och bättre arbete är ofta bristen på lämplig bostad på inflyttningsorten. Till följd av krisen inom bostadsbyggandet har detta blivit ett allt allvarigare hinder. Ett ökat bostadsbyggande blir därmed av största betydelse för möjligheterna att åstadkomma en smidigare anpassning på arbetsmarknaden.

Samhällets stöd till den yrkesmässiga och geografiska rörligheten syftar ytterst till att underlätta för den enskilde att skaffa ett lämpligt arbete och på det sättet ge den enskilde en förstärkt position på arbetsmarknaden. Under senare år har det ekonomiska stödet vid flyttning byggts ut. Alltfort hävdas dock att samhällets stöd ej fullt ut gottgör de flyttande för deras ekonomiska uppföringar i samband med flyttningen. Detta har föranlett krav på att de ekonomiska bidragen till de flyttande höjs så att de minst täcker den faktiska kostnaden i samband med flyttningen. Vidare har framförts förslag om en sådan vidgning av stödsystemet att en större andel av de människor som måste byta bostadsort vid ett arbetsbyte skulle få rätt till ekonomisk kompensation. Genom att medge oinskränkt rätt till flyttningsstöd oavsett till vilken ort flyttningen sker skulle antalet flyttare med flyttningsbidrag öka högst väsentligt. Ett reformerat bidragssystem bör därför ev. kombineras med regler om ett visst minsta avstånd till den nya arbetsplatsen samt att arbetet skulle vara förmedlat genom arbetsförmedlingen.

Skäl kan anföras för en sådan bidragskonstruktion eftersom den skulle avse flyttningar i alla geografiska riktningar. Sysselsättningsutredningen har principiellt förordat en sådan reform men har dock inte ansett sig ha tillräckligt underlag för att kunna ta ställning till vilka effekter, samhällsekonomiska och andra, som en sådan reform skulle få. Socialdemokratin finner dock frågan så viktig att den bör närmare utredas.

4.1.3 Barnomsorg

De brister som fortfarande finns i samhällsservicen utgör förvärvshinder för stora grupper. Problemen är kanske mest påtagliga för barnfamiljerna och därmed för kvinnorna.

Möjligheterna för föräldrar med barn att förvärvsarbeta är beroende av hur samhället sörjer för att deras barn får omvårdnad och tillsyn under arbetstid. Undersökningar visar att det viktigaste skälet till att kvinnor i åldrarna 25—44 år med barn inte förvärvsarbetar är brister i utbyggnaden av barnomsorgen.

Dessa förhållanden understryker behovet av en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen. I särskild motion till riksdagen föreslår nu socialdemokraterna att en samlad behovsbedömning och utbyggnadsplan för den kommunala barnomsorgen arbetas fram för den fortsatta utbyggnaden fram till målet full behovstäckning.

4.1.4 Ålder

Ålder är i sig inte ett förvärvshinder. Med åldern följer emellertid ofta förhållanden som kan bidra till ökade svårigheter på arbetsmarknaden. Det är framför allt den yngsta och den äldsta arbetskraften som drabbas. Vi har tidigare behandlat åtgärder för den yngre arbetskraften. Här skall diskuteras förslag till åtgärder för de äldsta.

Faktorer som i kombination med åldern kan utgöra förvärvshinder är t. ex. utbildning, yrkeserfarenhet, inlärnings- och omställningsförmåga, den fysiska arbetsförmågan samt i vissa sammanhang bestämmelser om åldersgränser.

Betydande andel av den potentiella arbetskraften är personer i åldersgruppen 55—64 år, varav den största andelen är kvinnor. Vidare gäller att äldre arbetssökande genomsnittligt har en nästan dubbelt så lång arbetslöshetsperiod som yngre. Bakom dessa förhållanden döljer sig bl. a. fördomar och negativa attityder till äldre arbetskraft hos både arbetsgivare och arbetskamrater.

De äldre grupperna har inte haft samma möjlighet till grundläggande skolutbildning som de yngre. Detta i kombination med att inlärningsförmågan kan avta med stigande ålder medför att de äldre är mindre yrkesmässigt rörliga i en omställningsprocess. Den geografiska rörligheten är också mera begränsad.

Det offentliga pensionssystemet har anpassats till de äldres situation på arbetsmarknaden. Flexibel pensionsålder och deltidspension syftar till att ge äldre arbetstagare möjlighet till en successiv nedtrappning av förvärvsarbetet. Förtidspensionen har också utformats så att den kan utgå till äldre arbetstagare p. g. a. arbetsmarknadsskäl. Dessa vidgade möjligheter för äldre arbetstagare att få sin försörjning har inte enbart haft en positiv effekt. Sålunda bedöms exempelvis vid en driftinskränkning försörjningssituationen vara bättre för den äldre än för den yngre och detta tillåts sedan slå igenom vid bedömningen rörande vem som bör lämna arbetet.

Utän att ifrågasätta grunderna för nuvarande pensionsrättigheter för med-

borgarna blir det för socialdemokratin allt angelägnare att framhäva de äldres rätt att stå kvar i arbetslivet. Denna hållning underbyggs av vår syn på behovet av att tillvarata våra samlade arbetskraftsresurser.

Lagen om anställningsskydd och främjandelagen har som syfte att säkra de äldres och handikappades ställning på arbetsmarknaden. Det förbättrade stödet i lagstiftningen har emellertid inte kunnat förhindra fortsatt snabb minskning av andelen sysselsatta i åldrarna 55—64 år. Förtidspensionering har blivit allt vanligare i dessa åldrar. Anställningsskyddslagen spelar i dessa fall uppenbarligen liten roll.

Den formella lagstiftningen är inte tillräcklig för att hejda utslagningen av äldre arbetskraft. Lagstiftningen måste därför kombineras med ett intensifierat arbete ute på arbetsplatserna för att med olika åtgärder hjälpa de äldre att stanna kvar i produktionen. Det blir vidare alltså angeläget att göra särskilda ansträngningar för att stödja de äldre som trots allt förlorar sin anställning. I ett följande avsnitt om solidarisk personalpolitik går vi djupare in i dessa spörsmål.

4.1.5 Arbetstider

Av särskilda undersökningar har framgått att personer som står utanför arbetskraften har mycket bestämda önskemål om både arbetstidens längd och dess förläggning. Det innebär att otillfredsställande arbetstider, i förhållande till den enskildes förutsättningar och önskemål, kan vara ett stort förvärvshinder.

Detta kan tas till intäkt för krav på ökad flexibilitet i utläggningen av arbetstiden, vilket emellertid i så fall bör ske i sådana former att nuvarande könssegregering av arbetsmarknaden, med män på heltid och kvinnor på deltid, motverkas. Samtidigt accentueras kravet på en starkare ställning i arbetslivet för de deltidsarbetande. Detta gäller t. ex. i fråga om försäkringsskydd samt utbildnings- och befordringsmöjligheter.

Variationerna i arbetstid mellan könen visar på ett starkt samband mellan arbetstid och ansvaret för barn. Eftersom barnansvar och arbetet i hemmen är kraftigt snedfördelat mellan könen har många kvinnor i dagens samhälle en sådan arbetsbörda i hemmet att deltidsarbete blivit deras enda möjlighet till förvärvsarbete. De alltjämt ensidiga könsrollerna leder därigenom till en kraftig könsskillnad i fråga om arbetstider och om ställning på arbetsmarknaden. En relativt stor grupp av de deltidsarbetande kvinnorna är delvis arbetslösa och inom vissa branscher, främst handeln, får de deltidsarbetande ofta ta största bördan vid produktionsinskränkningar genom en minskning av arbetstiden.

Det är angeläget att deltidsarbetande får praktiska möjligheter att övergå till heltidsarbete. Dessa aktualiserar ånyo behovet av en utbyggnad av barnomsorgen. Av stor betydelse blir också opinionsbildning och andra åtgärder för att få till stånd en jämnare fördelning av hushållsarbete och barnansvar mellan män och kvinnor. Målet måste vara ett samhälle där män och kvinnor deltar i arbetslivet och familjelivet i lika utsträckning och på lika villkor.

4.2 Kraftsamling mot förvärvshindren

Med denna genomgång har vi velat teckna konturerna av det komplex av faktorer som vanligen sammanförs i begreppet förvärvshinder. Trots att genomgången bara kan göras översiktlig framgår klart att mera påtagliga framgångar i arbetet med att bryta ned dessa hinder kan vinnas först efter noga samordnade åtgärder över vida politiska fält. Detta är ingen ny iakttagelse. Vid upprepade tillfällen har analyser av och riklinjer för sysselsättningspolitiken tagit sin utgångspunkt i våra samlade potentiella arbetskraftstillgångar och deras tillgänglighet. Detta skedde i den socialdemokratiska regeringens proposition 1976 rörande en samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik. Så skedde i slutbetänkandet från sysselsättningsutredningen. För socialdemokraterna står det dock klart att allmänna klarlägganden inte förslår. Det är vidare uppenbart att ett framgångsrikt arbete för att bryta förvärvshindren inte längre blockeras till följd av bristande kunskaper om hindrens verkliga karaktär och verkningar. Avgörande är nu i stället vår förmåga att översätta denna information i praktiskt politiskt arbete.

5 Arbetsmarknadspolitik för ökad sysselsättning

I det tidigare avsnittet har vi utvecklat riktlinjer för en politik som syftar till att mobilisera våra arbetskraftsresurser genom att bryta ned förvärvshinder. Nationens samlade arbetskaper tillvaratas emellertid slutgiltigt först i det ögonblick som arbetskraften går in i arbete. I detta avsnitt utvecklar vi vår syn på arbetsmarknadspolitikens roll i en samordnad politik för att ta till var den växande arbetskraften genom ökad sysselsättning.

Våra möjligheter att hävda och förbättra våra levnadsförhållanden är i grunden beroende av vår förmåga till effektiv produktion. Under överblickbar framtid vilar vår produktionsförmåga tungt på industrin, som i hårdnande internationell konkurrens skall finna avsättning för sina produkter. Detta talar bl. a. för en politik där vi med ett förbättrat utnyttjande av naturvetenskap, teknik och yrkeskunskaper hävdar vår industris kapacitet och stärker dess konkurrenskraft.

Men tidigare perioder med snabb produktionstillväxt har gett lärdomar. Vi vet att viktiga svenska industribranscher kunnat göra stora produktivitetsvinster genom övergång till produktion i stor skala. Vi vet att detta medfört olägenheter i form av ökad kapitalkoncentration. Vi vet att många företags effektivitet kunnat höjas kraftigt först efter genomgripande omdaning av produktionsförloppet. Ofta har förändringarna inneburit en uppbyggnad av arbetsprocessen i kortare arbetsmoment, där den enskildes yrkeskunskap har fått minskande betydelse för produktionsresultatet. Trots utnyttjande av mindre skolad arbetskraft har produktiviteten ändå kunnat höjas kraftigt tack vare snabbt ökat utnyttjande av avancerad teknisk produktionsutrustning.

Dessa förändringar, som möjliggjorde en kraftig produktivitetsstegring och fram till mitten av 1970-talet snabbt stigande reallöner, hade sitt pris. Många arbetstagare kom att känna det som om de förlorat överblicken över den samlade produktionsprocessen. Man förlorade insikten om det egna arbetets betydelse för det samlade produktionsresultatet. Den uppdrivna arbetstakten och produktionsprocessens organisation kom att avskärma de arbetande från varandra. Känslan av arbetsgemenskap tunnades ut. Delaktigheten i och medansvaret för kamraternas arbete hämmades.

Det är i brytningspunkten mellan dessa båda utvecklingslinjer, å ena sidan kravet på balans i svensk ekonomi genom ökad produktion och å den andra insikten om tillväxtens pris, som sysselsättningspolitiken skall formas. Produktionen måste byggas ut, den internationella konkurrenskraften stärkas, modern teknik utnyttjas och effektiviteten hållas hög. Samtidigt måste oron för arbetslivets villkor, den regionala balansen och den framtida miljön tas på djupt allvar. Allt fler menar sig se de negativa sambanden mellan å ena sidan de åtgärder som krävs för att höja näringslivets produktivitet och lönsamhet och å den andra dessa åtgärders effekter i form av uppdriven arbetstakt, utarmning av arbetsprocessen, växande företagsbildningar, växande förmögenhetsklyftor, geografisk kapitalkoncentration, rovdrift på naturtillgångar och nedsmutsning av luft, mark och vatten.

För socialdemokratin är det uppenbart att dessa iakttagelser är riktiga. En ensidig, ohämmad jakt på produktionsökning kan få dessa konsekvenser. Visserligen skall produktionskraften utvecklas. Men det får inte ske till priset av att arbetande slås ut och utestängs från arbetslivet. Det får inte heller ske till priset av allt större privatekonomisk maktkoncentration. Ej heller får det ske till priset av allt större regionala obalanser och växande hot mot vår yttre miljö.

Dessa krav och föresatser måste alla samtidigt prägla de kommande årens politik för att föra landet ur krisen. Därmed ställs Sverige inför en väldig utmaning.

Det är från dessa utgångspunkter som 1980-talets arbetsmarknadspolitik skall formas med yttersta syfte att tillvarata våra samlade arbetskraftsresurser. Förutsättningarna för att genom aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder bygga under för en samlad ekonomisk politik för utveckling och sysselsättning bör inledningsvis läggas fast genom ett klagörande av arbetsmarknadspolitikkens egentliga innehåll, dess möjligheter och begränsningar.

Arbetsmarknadspolitiken kan sägas bestå av två huvudfunktioner

1. En konjunkturpolitisk funktion som utvecklats ur kravet att hålla den öppna arbetslösheten nere i tider med sviktande allmän ekonomisk aktivitet. Alla de åtgärder som under årens lopp utvecklats i detta syfte utgör kompletment till de instrument för konjunkturutjämning som den ekonomiska politiken förfogar över. Av detta följer att misslyckanden inom den övergripande ekonomiska stabiliseringspolitiken, som kommer till uttryck i växande konjunkturarbetslöshet, konsekvent leder till ökade anspråk på arbetsmarknads-

politiska åtgärder. Krav på stora arbetsmarknadspolitiska ansträngningar i form av t. ex. beredskapsarbeten kan därmed delvis bli att uppfatta som uttryck för ett allmänt stabiliseringspolitiskt misslyckande.

2. En strukturpåverkande funktion som utvecklats ur strävan att varaktigt stärka den enskildes möjligheter att få och behålla ett förvärvsarbete. I detta syfte har utvecklats verksamheterna med platsförmedling, yrkesutbildning inom AMU, utbildnings- och stödinsatser för handikappade, anpassningsverksamhet på arbetsplatserna, lagstiftning om trygghet i anställningen m. m. Till denna funktion kan också föras flertalet regionalpolitiska instrument.

I allt väsentligt ansvarar arbetsmarknadsverket för arbetsmarknadspolitikens båda huvudfunktioner. De skall därmed tryggas inom en given administrativ ram. Av detta följer att i den mån som kravet på stabiliseringspolitiskt motiverade insatser växer så minskar möjligheterna att upprätthålla och utveckla de strukturpåverkande aktiviteterna.

En analys av den faktiska utvecklingen under de senaste femton åren ger vid handen att kravet på stabiliseringspolitiska insatser inom arbetsmarknadspolitiken hela tiden vuxit. Särskilt stora sådana bördor har lagts på arbetsmarknadsverket under de sista åren på 1970-talet.

Det torde stå klart att den utveckling mot ett bättre tillvaratagande av våra samlade arbetskraftsresurser som socialdemokratin förordar ställer stora krav på en effektivt arbetande arbetsförmedling i vad avser såväl platsförmedling som arbetsförberedande åtgärder. Detta kräver att resurser som tidigare långa tider bundits i arbetet för att bekämpa konjunkturbetingad arbetslöshet nu kan frigöras. Detta blir i sin tur möjligt först i ett läge där den ekonomiska politiken fått en utformning som bättre än nu svarar mot övergripande stabiliseringspolitiska krav.

En första förutsättning för en aktivering av arbetsmarknadspolitiken blir därmed en ny ekonomisk politik.

5.1 Arbetsmarknadspolitiken i konjunkturpolitiken

Aktiviteten i den svenska ekonomin undergick under 1970-talet betydande svängningar. Särskilt under åren 1977 och 1978 medförde den kraftiga konjunkturdämpningen i kombination med snabbt växande strukturella problem i viktiga industribranscher att kravet på insatser för dämpning av den öppna arbetslösheten kraftigt stegrades. Därmed pålades arbetsmarknadspolitiken mycket omfattande stabiliseringspolitiska uppgifter.

Den mycket stora åtgärdsvolymen för att bekämpa konjunkturarbetslösheten i kombination med begränsade resurser för att administrera en så omfattande åtgärdsvolym, medförde att utrymmet för platsförmedling och arbetsförberedande åtgärder för särskilt utsatta grupper starkt begränsades. Därmed kunde dessa insatser inte ges den omfattning och form som krävts för att ge dessa grupper en förstärkt ställning på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsverket (AMV) har funnit detta särskilt allvarligt eftersom utvecklingen under

hela 1970-talet medfört en tilltagande obalans mellan de arbetssökandes yrkesönskemål och de lediga platsernas sammansättning, liksom mellan arbetsgivarnas krav och de arbetssökandes kvalifikationer. Detta är en utveckling som hela tiden medfört ökade krav på individuellt inriktade platsförmedlingsåtgärder.

Den regionala utjämning i sysselsättningen som kunde uppnås under 1970-talet första hälft bröts mot slutet av decenniet. Följden blev att de regionala obalanserna på arbetsmarknaden åter förstärktes. Sysselsättningskapande åtgärder inom arbetsmarknadspolitikens ram fick därför väsentligen svara för den regionala utjämningen. Detta hämmade ytterligare möjligheterna att koncentrera arbetsmarknadspolitikens resurser till åtgärder till förmån för de svagaste grupperna.

Bedömare är ense om att Sverige nu går in i en ny period med minskande ekonomisk aktivitet och växande arbetslöshet. Liksom tidigare kommer konjunkturdängningen i första hand att drabba nytillträdande och andra grupper med en svag ställning på arbetsmarknaden. En begränsning av sysselsättningsexpansionen inom den offentliga sektorn kommer att påverka möjligheterna att upprätthålla en hög sysselsättningsnivå bl. a. för nyinträdande kvinnor. En annan faktor som påverkar sysselsättningsmöjligheterna för inte minst kvinnor är den utveckling mot ökad datoranvändning som pågår inom handel och kontor.

Möjligheterna att med olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder hålla sysselsättningen uppe och arbetslösheten nere under den konjunkturdämpning som nu förestår sammanhänger med styrkan och varaktigheten i konjunkturavmattningen och, som vi tidigare understrukt, med utformningen av framför allt den ekonomiska politiken i övrigt. Skulle ansvaret för stabiliseringspolitiken åter övervältras på arbetsmarknadspolitikern, med åtföljande intrång på de redan i utgångsläget begränsade resurserna för strukturpåverkande insatser, kommer detta åter att negativt påverka möjligheterna att genomföra arbetsmarknadspolitikens allt viktigare uppgift att bryta förvärvshinder och stärka den enskildes ställning på arbetsmarknaden.

Med dessa utgångspunkter övergår vi till att redovisavåra överväganden rörande möjligheterna att utveckla arbetsmarknadspolitikens stabiliseringspolitiska funktion.

○ AMV har i olika sammanhang understrukt betydelsen av att användningen av AMU i konjunkturpolitiken utvecklas. Vi har tidigare pläderat för ökad flexibilitet i AMU. I detta syfte bör utvecklas former för att köpa utbildningskapacitet i företag och förvaltningar under en konjunkturdämpning. Skall en sådan verksamhet få tillräcklig volym bör länsarbetsnämnderna inventera möjligheterna till utbildningsköp i god tid. På motsvarande sätt bör ledig kapacitet i det reguljära skolväsendet tas till vara för den undervisning i allmänna ämnen som ingår i AMU.

○ I olika sammanhang har framkommit att svårigheterna att tillvarata AMU:s kapacitet för utbildning inom industriyrken har ökat under andra

hälften av 1970-talet. Detta kan sammanhånga med de osäkra utsikter till arbetsplacering inom utbildningsyrket som råder vid en konjunkturdämpning. Liksom AMV finner vi det därför angeläget att försöka skapa sådana förutsättningar att den som påbörjar en utbildning inom ett industriyrke också kan påräkna ett arbetserbjudande inom utbildningsyrket efter fullföljd utbildning. Detta bör t. ex. kunna ske genom direkta överenskommelser om anställning mellan förmedling, arbetstagare och företag redan vid utbildningens början.

○ Beredskapsarbetena utnyttjades under den senaste konjunkturdämpningen till stor del för att dämpa den öppna ungdomsarbetslösheten. Dessa arbeten blev dock ofta bara en tillfällig lösning på arbetslöshetsproblemet. Vid en kommande konjunkturdämpning är det nödvändigt att det reguljära skolväsendet ges bättre möjligheter att fånga upp ungdomar utan yrkesutbildning. Gymnasieskolans yrkesinriktade utbildning och möjligheterna till företagsanknuten utbildning, yrkesorientering och praktik måste ges sådan omfattning och kvalitet att dessa insatser tillgodoser ungdomarnas krav på en konkurrenskraftig yrkesutbildning.

○ En minskande total efterfrågan i ekonomin kan i första hand väntas drabba nyinträdande arbetskraft, dvs. främst ungdomar och kvinnor. Även om platsförmedlings- och utbildningsinsatser bör ges prioritet är det nödvändigt med en beredskap för sysselsättningskapande åtgärder för dessa grupper. För en del av de arbetslösa ungdomarna kan beredskapsarbeten behövas. Mot bakgrund av erfarenheterna från den senaste konjunkturdämpningen bör dock för särskilt svårplacerade ungdomar andra alternativ övervägas som kan leda till en mer långsiktig lösning av sysselsättningsfrågan. Ett rekryteringsbidrag till arbetsgivare som ger ungdomar, som arbetsförmedlingen anvisat, fast arbete kan vara en sådan åtgärd. Även för andra grupper av arbetslösa kommer det att finnas ett fortsatt behov av beredskapsarbeten eller andra direkt sysselsättningskapande åtgärder vid konjunkturedgångar. Detta gäller inte minst de arbetshandikappade.

○ Åtgärder för att hävda industrisysselsättningen kommer att spela en central roll i den kommande konjunkturavmattningen. Erfarenheterna pekar på att det inte är tillräckligt att förhindra uppsägningar och permitteringar. Det gäller också att upprätthålla personalrekryteringen. Mot denna bakgrund bör därför alla möjligheter att stabilisera sysselsättning och personalrekrytering inom industrin över en konjunkturdämpningsperiod tillvaratas. Det är i bl. a. detta ljus våra förslag i det följande om utbildningsfonder i företagen skall ses.

○ Av central betydelse är vidare åtgärder för att upprätthålla företagens produktionsvolym och för att stabilisera lagerinvesteringarna. Medgivanden att utnyttja såväl de särskilda som de allmänna fondavsättningarna bör åter planeras så att ett frisläpp effektivt kan bidra till att utjämna sysselsättningsvariationerna inom såväl byggnadsverksamhet som varuproducerande industri. Offentliga byggnadsinvesteringar och industribeställningar bör ånyo planeras så att de får en sysselsättningsstabiliserande effekt. Detta gäller inte minst bo-

stadsbyggnad och de kommunala investeringarna. Olika åtgärder bör övervägas i syfte att bredda den kommunala investeringsreserven. Bl. a. bör sysselsättningsutredningens överväganden rörande kommunala investeringsreserver närmare studeras.

○ Dessa åtgärder torde dock inte vara tillräckliga för att upprätthålla sysselsättningen inom industrin med dess starka internationella konjunkturberoende. Liksom under den senaste konjunkturedgången kommer det därför att behövas mer direkta företagsinriktade åtgärder för att hålla sysselsättningen uppe.

Av de åtgärder som tidigare prövats har olika former av utbildningsstöd visat sig vara av särskild betydelse. Dessa stödformer har även så till vida en offensiv karaktär som en höjning av arbetskraftens kvalifikationer gör företagen mer konkurrenskraftiga.

En invändning mot utbildningsstödet i dess hittillsvarande utformning har varit att det endast syftat till att undvika uppsägningar och permitteringar. Det är emellertid av största vikt att också personalrekryteringen upprätthålls. Därför bör ifrågasättas om inte utbildningsstödet — i likhet med vad som varit fallet med lagerstödet — bör förbindas med villkor att sysselsättningen under bidragsperioden upprätthålles på minst oförändrad nivå. Företagens möjligheter att uppfylla ett sådant krav skulle öka om utbildningsstödet också tilläts omfatta den arbetskraft som behöver nyanställas för att ersätta den naturliga personalavgången. Ett villkor borde dock vara att det föreligger en utbildningsplan som framtagits i samverkan med arbetsmarknadens parter.

○ Under den senaste konjunkturedgången spelade den då snabba utbyggnaden av den offentliga sektorn en central roll för stabilisering av sysselsättningen. I samma mån som utbyggnadstakten nu reduceras ökar behovet av att den utbyggnad som trots allt kommer till stånd anpassas med hänsyn till det allmänna, konjunkturrellt betingade, arbetsmarknadsläget.

○ Den offentliga sektorns upphandling för konsumtion och investeringar från den privata sektorn uppgick under 1979 till ca 60 miljarder kr. enligt rikskontrollverkets uppskattning. Möjligheterna att konjunkturanpassa denna upphandling bör närmare undersökas.

○ Särskild uppmärksamhet bör ägnas metoder för att bereda fast anställning i företag och förvaltningar för ungdom som sysselsätts i beredskapsarbeten.

5.2 Det svenska folkhushållet. Produktion och fördelning

Vi har i det tidigare utvecklade vår syn på arbetsmarknadspolitikens stabiliseringspolitiska roll. Vi framhöll därvid betydelsen av att de konjunkturpolitiska bördorna på arbetsmarknadspolitiken minimeras. Vår hållning härvidlag betingas av vår övertygelse att Sverige kan föras ur den nu akuta ekonomiska krisen endast om vi förmår varaktigt mobilisera landets samlade förmåga till produktivt arbete. Detta innebär dels krav på en övergripande ekonomisk politik som bidrar till att skapa en jämn och hög aktivitet i svensk ekono-

mi, dels allt klarare inriktning av de arbetsmarknadspolitiska resurserna på åtgärder syftande till nedbrytning av förvärvshinder och eliminering av förhållanden som leder till utslagning och utestängning från arbete.

I det följande koncentrerar vi vår uppmärksamhet på dessa offensiva avsnitt i arbetsmarknadspolitiken. Vi finner skäl att som grund för våra överväganden i dessa stycken inledningsvis utveckla vår övergripande syn på frågan om arbete och försörjning i det svenska folkhushållet.

Varor och tjänster är resultat av arbete. Genom arbetet läggs grunden för den totala försörjningen i samhället. Den möjliga konsumtionen är beroende av den mängd arbete som vi förmår frigöra. Slutgiltigt bestäms produktionsvolymen även av de produktionsmedel i övrigt som finns vid varje tillfälle. Med tiden har den ökade produktionsförmågan hos nya maskiner och produktionsprocesser kommit att betyda mer för produktionsresultatet än den enskilde arbetarens ansträngningar. Men också maskinerna och produktionsmetoderna i övrigt är resultat av arbete.

Genom ökat utnyttjande av arbetskraftstillgångarna, framgångsrika tillämpningar av naturvetenskapliga och tekniska landvinningar samt omstrukturering av ekonomin har den totala produktionen undergått en exempellös utveckling. Genom en konsekvent utbyggnad av den gemensamma sektorn har en långtgående omfördelning av denna produktionstillväxt till förmån för de svagaste blivit möjlig. Bl. a. har detta inneburit att människor som till följd av hög ålder, sjukdom, sociala omständigheter eller arbetslöshet inte kunnat försörja sig genom arbete ändå har fått sin grundförsörjning tryggad. Denna försörjningsnivå har också successivt kunnat höjas. För stora inkomstgrupper har vi kommit så långt att pension, sjukförsäkring, sociala bidrag etc. kan täcka en mycket stor del av inkomstbortfallet. Detta har kommit att innebära att sambandet mellan individens möjligheter att delta i förvärvsarbete och hans konsumtionsmöjligheter har blivit mindre påtagligt i det enskilda fallet.

Även om sålunda sambandet mellan individens arbete och konsumtion numera kunnat brytas genom en framgångsrik fördelningsspolitik, gäller för folkhushållet som helhet samma obönhörligt ekonomiska villkor som alltid. Den samlade förbrukningen måste rymmas inom den totala produktionen. Underlaget för omfördelning till förmån för de svaga måste hämtas ur produktionen. Varje ytterligare inkomstöverföring till de svagaste måste i allt väsentligt hämtas ur produktionens tillväxt.

I dag överstiger det svenska folkhushållets förbrukning dess produktion. Denna situation kan inte tillåtas bestå. Det finns bara två vägar att gå för att rätta till denna obalans.

○ Den ena vägen innebär att balansen återställs genom att den interna förbrukningen pressas ned. Detta kan bara åstadkommas genom sänkta reallöner och nedskärningar i de sociala trygghetssystemen. Detta är en politik som leder till minskad aktivitet och växande arbetslöshet. Den drabbar först och främst de svagaste. Denna väg beträder nu de borgerliga partierna. De hotar därmed att rasera själva grundvalarna för det system för produktion och fördelning i folkhushållet som byggts upp under decennier.

○ Den andra vägen innebär att landets samlade produktionsresurser, arbete och kapital, mobiliseras för att genom ökad aktivitet häva balansrubningen. Detta är den fulla sysselsättningens politik. Detta är socialdemokratins väg.

Socialdemokratins krav på en utveckling av arbetsmarknadspolitiken underbyggs inte längre enbart av vår allmänna syn på arbetets värde för individ och samhälle. Till detta läggs nu också kravet på att avvärja det snabbt växande hotet mot existerande välfärdssystem. Detta hot kan avvärjas först när vi förbättrat vår förmåga att ta till vara arbetsviljan hos alla dem som ställts utanför produktionen.

Varje utveckling mot en ordning där allt flera för sin försörjning blir beroende av produktionen från allt färre måste brytas.

5.2.1 Solidarisk personalpolitik

Sverige står inför uppgiften att häva stora balansbrister i ekonomin. Produktionen måste effektiviseras och växa. Men kravet på produktionsökning får inte rättfärdiga metoder som reser krav på de arbetande som allt färre människor kan uppfylla. Tvärtom måste produktionsprocesser och arbetsvillkor utvecklas därhän att allt färre slås ut från arbetslivet till följd av utarmning och förslitning samtidigt som allt fler bereds möjligheter nyinträda i eller återvända till arbetslivet.

Utarmning och förslitning

Med utarmning menar vi de negativa konsekvenserna för arbetsinnehåll och arbetsutformning som teknisk utveckling och rationalisering många gånger innebär. Arbetsuppgifterna delas upp i små moment och görs så enkla och okomplicerade som möjligt. Därmed minskar fordringarna på yrkesskicklighet. Arbetsuppgifter skapas som varken utvecklar de anställdas intresse eller deras kunskaper. Till utarmningen hör också att arbetsuppgifterna många gånger utförs i en miljö där gemenskap och samarbete mellan arbetskamrater förhindras genom arbetets uppdelning och organisation i övrigt.

Med förslitning menar vi de fysiska effekterna av en påfrestande arbetsmiljö. Ofta hör utarmning och förslitning nära samman.

Socialdemokratin bygger sin politik för ökad sysselsättning på insikten om att utarmning och förslitning är en konsekvens av produktionsprocessens utformning. Genom att ändra produktionsmetoder och arbetsorganisation blir det följaktligen möjligt att bryta de mekanismer som leder till utslagning.

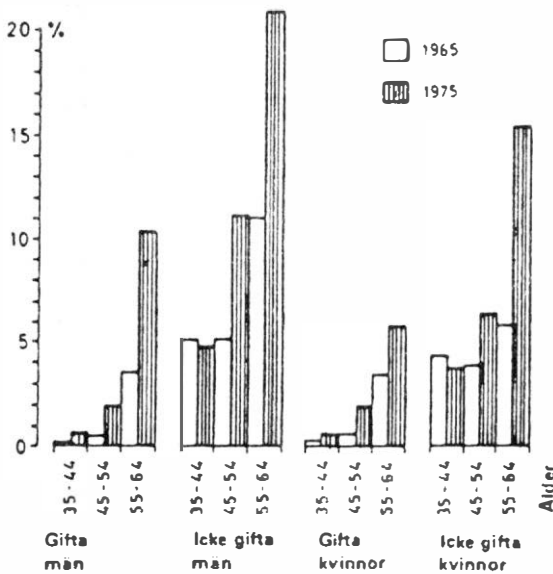
Vi vet vidare att produktionstekniken i framtiden kommer att förändras snabbt. Dessa förändringar kan leda till nya påfrestningar och risker, men de kan också innebära stora möjligheter att förbättra arbetsvillkoren. Vad det nu handlar om är att blottlägga riskerna, vidta motåtgärder samt noggrant tillvarata teknikutvecklingens möjligheter.

Utslagning

Utslagning är en process som skall ses som resultatet av en kedja av omständigheter. Med utslagning menar vi det förhållandet att människor som haft ett förvärvsarbete förlorar detta och inte kan få något nytt. Denna utslagning sker alltså i två led. Först tvingas man lämna sitt arbete, därefter anses man inte uppfylla de krav som ställs för att få ett nytt.

Vi har tidigare konstaterat att allt fler människor känner en växande oro för sina möjligheter till försörjning på en arbetsmarknad där efterfrågan på arbetskraft bestäms av en ohämmad jakt på produktivitetsvinster och produktionsökning. Denna oro underbyggs av en växande kunskap om det pris vi redan fått betala för produktionsutvecklingen i form av utslagning och utestängning. Låt oss redovisa några sådana data.

○ Antalet personer som vid de månatliga arbetskraftsundersökningarna uppger sig vara oförmögna att ta ett förvärvsarbete har ökat mycket påtagligt i åldrarna över 45 år för både kvinnor och män. Utvecklingen mellan 1965 och 1975 framgår av figuren nedan. De streckade staplarna anger tillskottet av arbetsoförmögna. Det rör sig i flera fall om mer än en fördubbling.

○ Parallellt med denna utveckling har det sedan slutet av 1960-talet skett en kraftig ökning av antalet personer med långa sjukskrivningar och förtidspension. En uppdelning på yrkesgrupper visar att andelen förtidspensionerade i de äldre åldersgrupperna är 3—4 gånger högre i vissa arbetaryken än i de stora tjänstemannagrupperna. De regionala skillnaderna i förtidspensioneringen är betydande, vilket anses avspegla bl. a. tillgången på arbete i olika delar av landet.

○ Antalet personer som placerats i skyddat arbete, arkivarbete m. m. har ökat mycket kraftigt under de senaste decennierna. Detta beror delvis på ökade sysselsättningspolitiska ambitioner. Men det har också tagits till intäkt för att möjligheterna för t.ex. handikappade att finna sysselsättning på den öppna arbetsmarknaden har försämrats.

○ Bakom talen i den offentliga statistiken kan dölja sig en betydande dold utslagning. Vi syftar då på det förhållandet att kvinnor som inte längre orkar med ett förvärvsarbete går tillbaka till hemmet utan att de anmäler sig till arbetsförmedlingen eller söker förtidspension. Många kvinnor har en svag anknytning till arbetsmarknaden. Ofta är det frågan om ett oregelbundet deltidarbete. De känner sig hela tiden delvis som hemmafruar. När de drabbas av nedsatt hälsa och arbetslöshet övergår de helt oförmärkt till hemmafrurollen.

Utestängning

Som utestängda betraktar vi de arbetslösa eller nytilträdande som inte befinnes hålla måttet för lediga arbeten. Utestängning blir det andra ledet i utslagningsprocessen.

Till de vid en given tidpunkt utestängda bör inte enbart räknas de som är registrerade som arbetslösa. Hit bör också räknas de s. k. latent arbetssökande, dvs. de som vid en viss tidpunkt hade velat och kunnat arbeta men inte var anmälda som arbetssökande. 1979 uppgick de till i genomsnitt 45 000 personer. Många andra har inrättat sitt liv utifrån förutsättningen att de inte kommer att få något arbete. De räknas då inte ens som latent arbetssökande även om många av dem egentligen hade velat ha ett arbete. Vi vet att en stor del av de kvinnor som arbetade i eget hushåll skulle söka arbete om det fanns något arbete att tillgå och om barnomsorg och resorna till arbetet kunde gå att lösa på ett bra sätt. Vilka tal det här rör sig om har vi fått en uppfattning om vid redovisningen tidigare av kalkyler rörande de verkliga arbetskraftstillgångarna i riket.

Förtidspension

En förtidspensionering föregås i regel av långa sjukskrivningsperioder. Det är därför oroande när framlagda rapporter om sjukfrånvaron visar att ökningen av sjukfrånvaron till största delen beror på en ökning av de långa sjukskrivningarna. Även upprepade korta sjukskrivningar kan vara en varningssignal om förestående utslagning. Vidare gäller att sambanden mellan arbetsmiljö och sjukfrånvaro är mycket tydliga.

Allt detta talar för en skärpt uppmärksamhet på sjuktalens utveckling, vilket skulle möjliggöra en tidig uppfångning av förhållanden som i sin yttersta konsekvens leder till utslagning.

Antalet personer med förtidspension/sjukvårdsbidrag i åldrarna 16—64 år

har ökat från 150 000 år 1968 till 181 000 i början av år 1971 och 284 000 i början av år 1979. Ökningen har varit snabbast i de högre åldrarna. Var fjärde man i åldern 60—64 år är nu förtidspensionär. Även i åldrarna 50—60 år har förtidspensioneringen ökat relativt snabbt.

Majoriteten förtidspensionärer har starkt försämrad hälsa. De har slitits ner av ett hårt arbetsliv och har kämpat länge för att kunna hålla sig kvar i arbetet. De har i regel undersökts många gånger av läkare och utretts grundligt av försäkringskassan. Dessa faktiska förhållanden styrker vårt behov av ett system med förtidspension. Varje onyanserad plädering för minskad förtidspensionering måste därför avvisas. Människor som har rätt till och behöver den trygghet som förtidspensioneringen ger skall värnas. Förtidspensioneringen skall ses som ett välfärdssystem som erbjuder ekonomisk trygghet när arbetsförmågan uttömts. Behovet av pensionering av yngre och medelålders personer blir i ett betydande antal fall ett uttryck dels för att människor far illa i och slås ut ur arbetslivet, dels för vår bristande förmåga att organisera arbetsliv och produktion så att allas arbetsförmåga kan tas till vara.

Redan denna redogörelse torde ha gjort klart att det krävs åtgärder över vida fält för att bryta de mekanismer som slutar i utslagning. Ingreppen måste börja i produktionsprocessens uppbyggnad, gå vidare över förbättringar av den samlade arbetsmiljön i fysisk och psykosocial bemärkelse, inbegripa en mera solidarisk personalpolitik i det enskilda företaget samt slutligen kompletteras med mera direkta arbetsmarknadspolitiska åtgärder i syfte att stödja de arbetssökande på vägen in i arbetslivet. Det samlade målet för alla dessa ansträngningar skall vara att bereda allt fler arbete i produktionen samtidigt som allt färre skall hänvisas till pensionering eller särlösningar i form av skyddad sysselsättning utanför det reguljära produktionslivet.

5.2.1.1 Produktionsteknik

Den produktionsansträngning som nu ligger framför det svenska folkushållet är betydande. En ensidig jakt på maximal volymtillväxt kan dock inte tillåtas eftersom detta lätt skulle kunna driva fram tekniktillämpningar och produktionsprocesser som formas utan hänsynstagande till de arbetande, deras behov och förutsättningar. Detta skulle snart nog visa sig vara en oacceptabel utveckling. Människor skulle slitas ner. Allt fler skulle svikta och slås ut. Kortsiktiga företagsekonomiska vinster skulle visa sig leda till en samhällsekonomiskt ohållbar situation där allt färre pressades allt hårdare i arbetslivet medan allt flera gjordes beroende av de sysselsattas ansträngningar. Detta får inte ske.

Under 1970-talets första hälft inleddes arbetet med arbetslivets demokratisering. Med de borgerliga regeringarna avstannade detta arbete. Den bästa garantin för att morgondagens produktionsteknik och produktionsprocesser utformas med utgångspunkt i människors behov och förutsättningar består i att ge de arbetande ett reellt inflytande över de beslut som föregår utveckling, in-

produktion och tillämpning av ny teknik i företagen. Det är därför en första och avgörande förutsättning för att den produktionsansträngning som nu förestår skall kunna genomföras med utgångspunkt i människornas krav att arbetet för arbetslivets demokratisering omgående återupptas.

Men samhällets ansvar för att styra utvecklingen rätt måste sträcka sig längre. Sådana teknologiska förutsättningar måste skapas att de krav på produktionsprocessens utformning som de arbetande kommer att ställa också kan tillgodoses. Detta bör kunna ske längs flera vägar.

- Utveckling av system för finansiellt stöd till enskilda företag eller branschorganisationer för forskning om och utveckling av mänsklig produktions-teknik
- Inrättande av sammanhållna enheter för forskning och utveckling av produktions- och processteknik som formas i mänskliga krav
- Offentliga utvecklingsbolag för introduktion och marknadsföring av produktions-teknik som utvecklats med allmänna medel.

5.2.1.2 Bättre arbetsmiljö

Parallellt med reformeringen av arbetsrätten utvecklades under 1970-talets första hälft arbetsmiljölagstiftningen och genomfördes särskilda finansiella satsningar för att förbättra arbetsmiljön. Vi finner det vara av största betydelse för strävandena att minska förslitning och skador samt att öka möjligheterna till deltagande i arbetslivet att de intentioner som låg till grund för dessa reformer förverkligas. Detta kräver

- att arbetet med att överföra den nya arbetsmiljölagens stadganden i tillämpningsföreskrifter intensifieras
- att den offentliga tillsynen och inspektionen av arbetsplatser tillförs nödvändiga resurser
- att de fackliga organisationerna ges förutsättning bevakna och utveckla arbetsmiljöförhållandena på alla arbetsplatser
- att rättstillämpningen effektiviseras vid brott mot arbetsmiljölagstiftningen
- att företagshälsovården vidareutvecklas.

5.2.1.3 Personalpolitik

Personalpolitikens utformning i företagen har hittills i allt väsentligt varit en angelägenhet för arbetsgivaren. Den har formats med utgångspunkt i företagets hållning till frågor som rör teknik och ekonomi. Därmed har personalpolitikens slutliga innehåll blivit en spegling av företagsledningarnas människosyn. Denna kan i vissa fall avvika från den människosyn som präglar de demokratiska och humanitära strävandena i det samhälle där företagen verkar. Det kan gälla synen på det rimliga i att anställa både kvinnor och män, att satsa på utbildning för dem som tidigare har kort utbildning, att underlätta

för människor med handikapp att få meningsfullt arbete osv. En första viktig uppgift blir därför att bryta de fördomar som i dag alltför ofta får styra personalpolitiken i företag och förvaltningar.

De anställda och personalpolitiken

I dag bereds de anställda och samhället möjlighet delta i personalpolitiken genom anpassningsgrupper, MBL-förhandlingar, skyddskommittéer och i viss mån genom styrelserepresentation. I vissa företag har man dessutom personalkommittéer, jämställdhetskommittéer eller andra grupper som jobbar med personalfrågorna.

De fackliga organisationerna har fått en förstärkt ställning i personalpolitiken genom bl. a. anställningsskyddslagen. MBL ger också facket möjligheter till överläggningar om personalplaneringen och personalpolitiken. Vidare har de medbestämmandeavtal som hittills ingåtts tagit upp personalpolitiken som ett väsentligt område för medbestämmande. Fortfarande är dock det fackliga inflytandet på personalpolitiken begränsat. I de fall de fackliga organisationerna bereds tillfälle medverka sker detta ofta på ett alltför sent stadium.

Denna ordning kan inte accepteras. Nya vägar bör nu utvecklas för att ge de anställda möjligheter att med ett reellt inflytande delta i arbetet för en förtydligad personalplanering.

Arbetsmarknadspolitik för solidarisk personalpolitik

För socialdemokratin är det naturligt att genom samhällliga insatser stödja denna utveckling mot en solidarisk personalpolitik under ökat deltagande av de anställda. Detta kan ske längs många vägar. Vi vill här ge några exempel.

○ Vi har tidigare understrukt behovet av en fortsatt utveckling av medbestämmandet i arbetslivet. Sedan reformarbetet i dessa stycken nu i allt väsentligt avstannat blir det en första viktig uppgift att noga kartlägga effekterna av gällande lagstiftning ute i arbetslivet, identifiera den gällande lagens svagheter och med uppställda mål för ögonen genomföra de förstärkningar av de arbetandes lagfästa rättigheter som visar sig nödvändiga. Behovet av en utvecklad lagstiftning förstärks till följd av de svårigheter som tornats upp i förhandlingarna om ett medbestämmandeavtal på den privata arbetsmarknaden.

○ På samma sätt bör utan tidsförlost verksamheten med anpassningsgrupper i företagen utvärderas. Dessa gruppers formella kompetens inom företagets personalpolitik bör stärkas, deras resurser bör utvecklas och förenas med eget ekonomiskt ansvar, allt i syfte att maximera deras möjligheter att hejda utslagningen och bryta utestängningen.

○ Arbetet med uppbyggnaden av ett system med utbildningsfonder i företagen bör forceras. Ursprungligen underbyggdes kravet på utbildningsfonder med behovet av ytterligare stabiliseringspolitiska instrument. Genom att använda fondmedlen för personalutbildning skulle aktiviteten i företagen kunna

utjämnas mellan hög- och lågkonjunktur. Behovet av utbildningsfonder understryks av den aktuella utvecklingen på arbetsmarknaden. Genom en ökning av personalpermitteringar övervältrar företagen betydande delar av sin personalkostnad på de erkända arbetslöshetskassorna och därmed ytterst på staten, som genom statsbidrag i betydande omfattning finansierar kassornas verksamhet. Arbetslöshetsförsäkringens syfte har aldrig varit att på detta sätt bidra till en konjunkturstabilisering av företagets produktionskostnader. Nuvarande utveckling måste därför brytas. Ett system med utbildningsfonder erbjuder därvid särskilda möjligheter.

Vald vi tidigare anfört om solidarisk personalpolitik ger ytterligare motiv för att introducera ett system med utbildningsfonder. Samtidigt anges därmed nya uppgifter för systemet. Det skall sålunda kunna tas i anspråk för att stärka redan anställdas ställning i företagen genom fördjupad yrkesutbildning eller utbildning för nya arbetsuppgifter, dels underlätta nyrekryterades introduktion och anpassning i arbetet. Denna väg kan utbildningsfonderna medverka till att stärka den enskildes personliga utveckling och öka delaktigheten, ansvaret och engagemanget i produktionen.

○ Nuvarande system med statligt stöd för anpassning av arbetsplatser samt arbetshjälpmiddel bör ses över. Stödets storlek och inriktning bör utformas med beaktande av samhällets alternativa kostnader för arbetstagare som ställs utanför produktionen. Särskild uppmärksamhet bör ägnas möjligheterna att differentiera stödet med hänsyn till samhällets alternativa kostnader i det enskilda fallet.

○ Gällande främjandelagstiftning för nyanställning resp. trygghet i anställningen bör vidareutvecklas dels genom fortlöpande förtydliganden av arbetsgivarnas ansvar för tillvaratagande av allas arbetsförmåga, dels ökade resurser för koncentrerade förmedlingsinsatser på lokal och regional nivå.

○ Nya former för samhälleligt engagemang bör utvecklas. Ramarna bör vidgas för att genom regelrätta kontrakt eller andra företagsspecifika lösningar maximera effekterna av statsstimulanserna.

Socialdemokratins slutsats

Vi vet i dag att ett flertal av samhällets instrument för att stödja den enskilde i hans ansträngningar för arbete ofta inte når innanför arbetsplatsens portar. Vi har vidare angett det som en förstahandsuppgift att förändra utgångspunkterna för arbetsgivarnas personalpolitik. Detta blir möjligt först genom ökad medverkan av de anställda och deras fackliga organisationer ute på de enskilda arbetsplatserna. Socialdemokratins föresats är att med arbetsmarknadspolitiska åtgärder, alltifrån lagstiftning till ekonomiska stimulansåtgärder, förverkliga en sådan ordning.

Med ändrade värderingar och utgångspunkter i övrigt för såväl anställningstrygghet som nyrekrytering på den enskilda arbetsplatsen läggs en god grund för att genom utvecklade insatser från arbetsmarknadsverkets sida till-

varata de svagas ställning och därmed effektivt medverka till ett fullt utnyttjande av vårt lands hela arbetspotential.

Därmed skulle också reella förutsättningar skapas för ytterligare positionsframflyttningar inom sysselsättningspolitiken. Vi har tidigare pekat på vissa oroande tendenser vad gäller drag i utvecklingen av förtidspensioneringen. Vi har vidare noterat ett över tiden växande antal människor som sysselsätts genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. De strävanden som socialdemokratin ställer sig bakom med kravet på en solidarisk personalpolitik kan konkretiseras med särskilda mål i båda dessa hänseenden.

1. Den skyddade verksamheten har utvecklats ur en ambitiös politik för allas rätt till arbete. Det ursprungliga målet var att genom en kedja av åtgärder från arbetsprövning över arbetsträning och efter en tids skyddad sysselsättning ge den enskilde fast förankring på den reguljära arbetsmarknaden. I allt väsentligt har denna målsättning ej kunnat uppnås. Övergången från skyddat arbete till reguljära anställningar utanför verkstäderna har varit liten.

Genom ett konsekvent genomförande av de föresatser rörande utveckling av en solidarisk personalpolitik som socialdemokratin här uttrycker bör de ursprungliga intentionerna bakom den skyddade verksamheten nu förverkligas.

Genom systematiska arbetsmarknadspolitiska insatser bör den betydande arbetskraftsresurs som i dag engageras i produktion inom Stiftelsen Samhällsföretag på sikt kunna tas till vara i den reguljära produktionen. Reformarbetet bör drivas med sådan kraft att behov av sysselsättning i särskilda organisationsformer bör kvarstå endast för gravt handikappade arbetstagare. Deras sysselsättning bör allt framgent kunna tryggas i särskilda former.

2. Ökningen av det totala antalet förtidspensionärer skall väsentligen ses som ett mått på den enskildes faktiska behov av ett utbyggt pensionssystem. I den del pensioneringen av yngre och medelålders personer återspeglar en situation med utslagning och utestängning från arbetsmarknaden måste denna förändras.

I syfte att förverkliga detta mål bör övervägas om riktlinjerna för den politik för solidarisk personalpolitik som vi angivit tidigare kan kompletteras med ändringar i gällande regler för förtidspension. En sådan väg kan visa sig vara att yngre och medelålders personer som aktualiseras för förtidspension enligt nuvarande regler i stället för pension/sjukbidrag garanteras särskild rehabiliteringslön. Av särskild betydelse skulle detta kunna visa sig vara för personer under 30 år.

Från trygghetssynpunkt är de båda stödformerna likvärdiga, men man skulle genom ett sådant system få bättre garantier för att kraftfulla rehabiliteringsinsatser görs för att tillförsäkra unga handikappade tillträde på arbetsmarknaden. Man skulle också vinna ytterligare tidsutrymme för sådana insatser. Man bör även pröva vissa frågor som LO har aktualiserat, t. ex. möjligheten av en mer flexibel utformning av förtidspensioneringen — med mönster från delpensioneringen — samt möjligheter till vilande förtidspension för alla förtidspensionärer.

Rehabiliteringslönen skulle utgöra den enskildes grundtrygghet under den tid vederbörande med stöd av intensifierade uppföljnings- och rehabiliteringsinsatser från arbetsmarknadsmyndigheterna söker sig fram till en fast anknytning till arbetsmarknaden. Förtidspension för grupper i dessa åldrar borde komma i fråga först sedan samtliga vägar för prövning/träning och introduktion i arbetslivet visat sig fruktlösa.

5.3 Regionalpolitik

5.3.1 Utgångsläget

Den allmänna ekonomiska utvecklingen och därmed sysselsättningsutvecklingen i stort är av avgörande betydelse för möjligheterna att föra en framgångsrik regional balanspolitik.

Socialdemokratins politik för sysselsättning och regional utveckling gav fram till 1976 uppmuntrande resultat. Genom en samlad ekonomisk politik som lade grunden för ett expansivt näringsliv och en fortlgående förstärkning av den svenska industriaktiviteten kunde vi dels hävda och utveckla sysselsättningen i den privata sektorn, dels skapa förutsättningar för en kraftfull utbyggnad av den offentliga sektorn och dess verksamhet till förmån för den enskilde. Den svenska ekonomin växte till i rask takt. Genom den aktiva lokaliseringpolitiken blev det möjligt att omfördela resultaten av den ekonomiska tillväxten och med framgång motverka koncentrationskrafterna i den privata marknadsekonomin.

Särskilda lokaliseringpolitiska insatser blir ineffektiva när den totala sysselsättningen stagnerar. Arbetskraftsefterfrågan som kan styras till svaga regioner minskar eller uteblir samtidigt som redan etablerad sysselsättning slås ut eller hotas. Utvecklingen under de senaste åren har gett en drastisk och ovälkommen illustration till dessa grundläggande förutsättningar för regional- och lokaliseringpolitiken. Med växande arbetslöshet och minskat antal arbetstillfällen i ofta redan tidigare sysselsättningssvaga regioner har de mest utsatta områdena åter pressats tillbaka.

De regionalpolitiska konsekvenserna av den svaga ekonomiska utvecklingen har tillspetsats genom dramatiska strukturproblem inom flera industribranscher. Därmed har situationen nu blivit besvärande långt utanför de egentliga regionalpolitiska stödområdena samtidigt som läget blivit akut ansträngt i flera skogslän.

5.3.2 Politik för regional balans

Människor i olika regioner skall erbjudas likvärdiga sysselsättningsmöjligheter och en likvärdig tillgång till social, kommersiell och kulturell service samt god miljö. Detta är regionalpolitikens övergripande mål, formulerade under socialdemokratins ledning och fastlagda av statsmakterna. Dessa mål ligger fast.

De instrument som statsmakterna skapat för att förverkliga dessa mål har dock utvecklats med utgångspunkt i ekonomisk-politiska villkor vilka starkt avviker från dagens förhållanden. Särskilt gäller detta det lokaliseringspolitiska stödsystemet.

Lokaliseringspolitiken utvecklades i syfte att motverka den kraftiga befolkningsomflyttning som skedde i spåren av den snabba omföringen av produktionsresurser från jord- och skogsbruket till den växande industriproduktionen och sedermera tjänsteproduktionen.

De yttre villkoren för lokaliseringspolitiken var vid denna tid relativt entydiga. De svenska basnäringarna utgjorde en stabil grund för industriverksamheten som helhet. Verkstadsindustrin konsoliderades och moderniserades. Vetenskapliga och tekniska landvinningar fann industriell tillämpning och blev grunden för nya snabbt växande branscher och delbranscher. Men koncentrationstendenserna förstärktes. Befolkningsomflyttningarna blev allt kraftigare som konsekvens av lokal överefterfrågan på arbetskraft. De sociala och samhällsekonomiska olägenheterna av en fortsatt sådan utveckling blev tydliga såväl på inflyttnings- som utflyttningsorterna. Lokaliseringspolitiken utvecklades i syfte att stimulera en sådan geografisk omfördelning av det nytillkommande produktionskapitalet att tendenserna till befolkningskoncentration kunde brytas. De enskilda instrumenten formades därefter.

I dag är de yttre ekonomisk-politiska villkoren radikalt annorlunda. Flertalet basnäringar står mitt uppe i en smärtsam omställning. Gamla industribranscher som textilindustrin pressas tillbaka. Traditionellt starka branscher som t. ex. verkstadsindustrin möter växande problem. Industriinvesteringarna sviktar och därmed också möjligheterna till nya inbrytningar som kan kompensera för nedgångarna. Denna utveckling har inneburit allvarliga sysselsättningsstörningar på ett stort antal orter utanför de regioner som ursprungligen ansågs i behov av särskilda lokaliseringspolitiska stödinsatser. Då samhället under detta skede i stort endast förfogat över blott ett genomarbetat system för finansiellt stöd till industriverksamhet, lokaliseringspolitiken, har allt större delar av landet ansetts böra ingå i de områden som kan bli föremål för stöd. Strukturella problem har angripits med instrument utformade för att motverka geografisk koncentration. De stödområden, som ursprungligen kunde avgränsas med utgångspunkt i relativt entydiga regionala befolkningsutvecklings- och arbetslöshetstal, har steg för steg vidgats och omfattar nu mycket betydande delar av landets areal. Samtidigt har det också blivit allt vanligare att lokaliseringspolitikens stödformer kommit till användning för ofta betydande punktinsatser vid gravare lokala sysselsättningsstörningar långt utanför de egentliga stödområdena.

De senaste årens utveckling av de lokaliseringspolitiska instrumentens användning är följaktligen inte i första hand en återspeglning av en fortgående befolkningsomflyttning som drabbar befolkningstalen i allt större delar av riket. I stället bör den uppfattas som en konsekvens av dels växande industripolitiska problem, dels brist på strategi och verktyg i den struktuppåverkande näringspolitiken.

Den situation som nu råder kräver att den samlade politiken för regional balans aktiveras. Följande riktlinjer kan anges:

○ Den svenska ekonomin har förts in i ett läge med allvarliga obalanser. Socialdemokratin avser häva dessa balansrubbnings genom ökad produktionskraft, baserad på fullt utnyttjande av våra arbetskraftsresurser. Grunden för denna utveckling skall skapas genom en planmässig utveckling av den svenska industrisektorn. Samhällets medverkan i dessa stycken skall ske bl. a. genom en kraftfull näringspolitik utan geografiska begränsningar och som differentieras med hänsyn till regionala förhållanden.

I detta sammanhang vill vi särskilt uppmärksamma den geografiska upp-splittring av verksamheten i vissa större företag som kunnat iaktas under senare år.

Medan den egentliga produktionen sker i anläggningar ute på industriorterna koncentreras verksamhet som rör företagsledning, administration, marknadsföring, forskning och utveckling etc. till ett fåtal större orter. Därmed utarmas industrimiljön ute på de gamla industriorterna. De långsiktiga lokala produktionsmöjligheterna undergrävs. Sysselsättningsökningen kommer storstadsområdena till del. De framtida möjligheterna att bedriva framgångsrik industriproduktion ute på de gamla industriorterna blir i hög grad beroende av vår förmåga att bryta dessa koncentrationstendenser.

○ Sedan grunden lagts för en på nytt växande total produktion och sysselsättning kan vi återgå till en ordning där det egentliga lokaliseringpolitiska stöd-systemet i högre grad än i dag inriktas mot områden med långsiktigt sviktande befolkningsutveckling och geografiskt oförmånligt läge.

5.3.3 Lokalisering av sysselsättning i privat sektor

Nuvarande system för finansiellt stöd till lokaliseringsföretag har traditionellt haft sin tyngdpunkt i subvention för anskaffning av industriellt produktionskapital. Denna ordning synes ha medverkat till att stödföretagen orienterats mot relativt kapitalkrävande produktion. Detta drag kvarstår alltså trots senare års utbyggnad av det egentliga sysselsättningsstödet. Då det primära målet för de lokaliseringpolitiska ansträngningarna är att så långt möjligt ta till vara den outnyttjade arbetskraften i stödområdena torde tyngdpunkten i ett framtida stödssystem böra läggas på stödinstrument som stimulerar till mera sysselsättningsintensiv produktion. En sådan omorientering torde böra kombineras med utbyggda insatser för teknisk utveckling inom stödområdet i syfte att öka diversifieringen av produktionsstrukturen och förbättra möjligheterna till lokal vidareförädling av råvarorna.

Erfarenheterna från nuvarande stödssystem visar vidare att kraftiga subventionsnivåer torde erfordras för mera påtagliga resultat i form av nya lokaliseringar resp. utbyggnad av redan pågående produktion. Samtidigt står det klart att även kraftigt förhöjda stödinsatser framstår som samhällsekonomiskt lönsamma.

En reformering av nuvarande stödsystem bör syfta till ökad enkelhet. Denna bör bl. a. bestå i en förenkling av systemets administrativa hantering. Samtidigt bör systemet formas med utgångspunkt i entydiga krav på motprestationer från stödföretagets sida i form av ökad sysselsättning.

I detta sammanhang bör också vissa allmänna villkor för statligt finansiellt stöd till företag närmare övervägas. F. n. föreskrivs som villkor för stöd att mottagaren kan visa att de anställda uppbär lön och andra anställningsförmåner som är minst likvärdiga med dem som utgår enligt tillämpligt kollektivavtal. Detta villkor gäller bl. a. för regionalpolitiskt stöd. Regeln har närmast införts i syfte att garantera att samhällsstöd lämnas endast till seriöst arbetande företag. Svårigheterna vid den praktiska tillämpningen har dock visat sig så påtagliga att det kan starkt ifrågasättas om regeln fått avsedd effekt. Sålunda torde arbetsgivarens försäkringar rörande nivån på utbetalda löner endast gälla vid tidpunkten för stödansökan. Vad som därefter sker låter sig svårigen kontrolleras. Ännu allvarigare är att arbetsgivare utanför kollektivavtalskretsen inte kan erbjuda de anställda det försäkringsskydd som kan uppås genom gällande avtalsförsäkringar. Redan dessa svagheter i nuvarande stödordning motiverar att man nu undersöker möjligheterna för en sådan skärpning av stöd villkoren att statligt finansiellt stöd i princip förbehålls kollektivavtalsbundna arbetsgivare.

Målet skall vara en effektiv användning av stödmedlen. I debatten har tid efter annan framförts tanken på att företag i stödområdena skulle befrias från skyldigheten att erlägga viss del av utgående sociala avgifter för den anställda personalen. Med de krav på motprestationer som vi reser kan en sådan förbehållslös subventionering inte accepteras.

Frågan om administrativa system för lokaliseringpåverkan har aktualiserats vid flera tillfällen. År 1976 introducerades en ordning med frivilliga överläggningar mellan ett antal större företag och staten inför beslut om nyinvesteringar. Systemets värde har inte kunnat bedömas då investeringsverksamheten kraftigt reducerades under de påföljande åren.

I ett skede med ökande nyinvesteringar aktualiseras ånyo frågan om etableringskontroll. Med utgångspunkt i de krav på fullt utnyttjande av den totala arbetskraften i landet som socialdemokratin nu för fram bör denna fråga särskilt övervägas. Särskilt bör former för påverkan av den privata tjänsteproduktionens lokalisering uppmärksammas.

5.3.4 Lokalisering av sysselsättning i offentlig sektor

Det finns anledning att utgå ifrån att den totala sysselsättningen i offentlig sektor kommer att fortsätta att öka under kommande år även vid en svag utveckling för ekonomin som helhet. Framgångar för en politik för ökad produktion och sysselsättning i den privata sektorn lägger grunden för en ytterligare förstärkning av denna utveckling.

Den offentliga sysselsättningens tillväxt kommer dock att vara ojämnt re-

gionalt fördelad. Större delen av ökningen kommer att ske i storstadsområdena. Men även i övriga län kommer den offentliga sysselsättningen att växa genom fortsatt utbyggnad av landstingskommunal och primärkommunal verksamhet. Till dels kommer ökningen i den offentliga sysselsättningen att betingas av växande lokala behov av offentlig tjänsteproduktion. Sysselsättningsstillväxten kan i denna del följaktligen ej tas i anspråk för en omfördelning till förmån för sysselsättningsvaga regioner, läns- eller kommundelar. I andra stycken kommer sysselsättningsökningen att ske i central och regional statlig förvaltning.

I motsats till lokalt betingad offentlig tjänsteproduktion kan denna typ av verksamhet omlokaliseras. Så har även skett genom två tidigare omgångar med utflyttning av statlig verksamhet från Stockholmsområdet. Sedan denna utflyttning genomförts har antalet sysselsatta i offentlig verksamhet inom Stockholmsområdet fortsatt att öka i snabb takt.

Behovet av ett nyttillskott av arbetstillfällen är i dag stort i många delar av landet. Samtidigt gäller att den totala arbetskraftsefterfrågan i storstadsområdena och då framför allt i Stockholmsområdet även i fortsättningen torde komma att utvecklas starkare än för riket i allmänhet. Arbetsmarknadsproblemen i dessa regioner torde mera bestå i en svag utveckling för industrisysselsättningen och därmed tilltagande risker för en alltmer ensidig arbetsmarknad. Denna snedvridning i arbetskraftsefterfrågan torde kunna hävas först genom planmässiga näringspolitiska insatser för industriexpansion. Till detta kommer att i storstadsområdena finns stora grupper med speciella behov av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det gäller bl. a. invandrare.

Mot denna bakgrund bör nu arbetet inom den särskilda delegationen för prövning av frågor rörande lokalisering av statlig verksamhet intensifieras. Delegationen bör svara för en bred genomlysning av den centrala statliga förvaltningen i avsikt att klargöra vilka ytterligare omlokaliseringar som kan visa sig möjliga. Särskild uppmärksamhet bör ägnas möjligheterna att omlokalisera delar av myndigheter med relativt klart avgränsade funktioner. Nyttillkommande verksamhet bör så långt möjligt lokaliseras utanför Stockholmsregionen.

Även regional statlig verksamhet torde kunna spridas över länen i större utsträckning än f. n. och därmed bidra till en jämnare sysselsättningsnivå inom de olika regionerna. På motsvarande sätt torde finnas skäl att öka uppmärksamheten på lokala sysselsättningsbehov vid organisation, utbyggnad och lokalisering av landstingskommunal och, i större kommuner, även primärkommunal tjänsteproduktion och förvaltning. Riktlinjer för ett sådant ökat beaktande av lokala sysselsättningsbehov vid lokalisering av landstingskommunal och primärkommunal verksamhet bör utarbetas i särskild ordning under medverkan av företrädare för staten, landstings- och primärkommunerna.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställs
att riksdagen godkänner de riktlinjer som förordats i motionen beträffande dels arbetsmarknadspolitiken, dels regionalpolitiken.

Stockholm den 27 januari 1981

OLOF PALME (s)

CURT BOSTRÖM (s)

INGVAR CARLSSON (s)

HANS GUSTAFSSON (s)

LILLY HANSSON (s)

IENA HJELM-WALLÉN (s)

PAUL JANSSON (s)

GÖRAN KARLSSON (s)

OLLE WESTBERG (s)

i Hofors

MAJ-LIS LANDBERG (s)

ESSEN LINDAHL (s)

LISA MATTSON (s)

THAGE PETERSON (s)

ANNA-GRETA SKANTZ (s)

INGVAR SVANBERG (s)

LARS ULANDER (s)

VALTER KRISTENSON (s)